Skyddsvärda träd vid Trädgårdstorp

Kränglan 3:1 Örebro kommun 2024

Adoxa Naturvård

Titelbladets bild: Grov, död, ask vid Trädgårdstorp. Döda träd bidrar i hög grad till biologisk mångfald.

Adoxa Naturvård

Tel: 0708 - 804582

E-post: janne.elmhag@adoxanatur.se

Postadress: Villa Skogshall, 641 99 Sköldinge

Hemsida: www.adoxanatur.se

Författare: Janne Elmhag

Foto: Janne Elmhag

2024-03-28

Ask är inventeringens överlägset vanligaste träd.

Sammanfattning

Syftet med inventeringen är att registrera och beskriva områdets, ur naturvårdssynpunkt, mest värdefulla träd för att i förlängningen sedan kunna skydda och bevara dem under den planerade exploateringen. Inventeringsområdet är kraftigt påverkat av produktions-skogsbruk men 49 skyddsvärda träd av 6 olika arter noterades, gavs ett id-nummer och snitslades blått. Av dessa uppfyller 10 stycken något av Naturvårdsverkets kriterier för ”särskilt skyddsvärda träd” och 10 stycken klassificeras som ”naturvärdesträd”. Inventeringens resterande 29 träd utgörs av ask som anses vara starkt hotad.

Bakgrund

I samband med detaljplanearbete på fastigheten Kränglan 3:1 är det viktigt att lyfta fram områdets naturvärden för att kunna ta hänsyn till dem i största möjliga utsträckning under den planerade exploateringen. En NVI har genomförts under 2023 och Örebro kommun gav Adoxa Naturvård i uppdrag att under mars 2023 genomföra en inventering av skyddsvärda träd.

Inledning

Människans intresse och fascination för stora, gamla grova och ihåliga träd går långt tillbaka i tiden. Kunskapen om trädens biologiska och kulturhistoriska värde är dock betydligt yngre. Sådana speciella träd kan påträffas i beteshagar, i parker, kyrkogårdar eller utmed vägar. Det kan vara ekar, hamlade parklindar, gamla tallar, vårdträd, alléträd etcetera. De träden har ofta en gemensam nämnare: de har sparats tack vare en intresserad markägare som förstått värdet av att spara och vårda träd som bidrar till kulturhistoriska och biologiska värden och som dessutom berikar människornas vardag.

Ett landskap som innehåller gamla, grova och ihåliga träd utgör en av de mest biologiskt rika miljöer som vi har i Sverige. De gamla och grova träden ger nämligen goda förutsättningar för svårspridda arter som på olika sätt är knutna till träden att hinna etablera sig. Vidare kan växt- och djurarter som kräver stabila, och under lång tid opåverkade, miljöer finna en hemvist. Gamla och grova träd skapar också genom sin storlek och höga ålder mängder med olika nischer, mikromiljöer, vilket ger varierande förutsättningar för olika organismer. Viktiga strukturer och livsmiljöer som gynnar en rik mångfald av arter och som återfinns på gamla träd är grov bark, död ved, håligheter, savflöden och mulm. Det sistnämnda är en blandning av sågspånsliknande gnagmjöl, spillning, döda småkryp, svamphyfer och annat organiskt material.

Träd som är grova och gamla är idag ovanliga i vardagslandskapet och bör betraktas som omistliga oavsett om de påträffas i skogsmark, odlingslandskap eller i urbana miljöer. Att inventera är ett viktigt första steg i arbetet med att skydda, bevara och vårda dessa värdefulla träd och den stora mängd arter som är knutna till dem. Inventeringen utgör även ett viktigt bidrag till arbetet med miljökvalitetsmålen: ”Ett rikt växt- och djurliv”, ”Ett rikt odlingslandskap”, ”God bebyggd miljö” och ”Levande skogar”.

Metod

Vid tre fältbesök under mars 2023 har områdets ”särskilt skyddsvärda träd” och ”naturvärdesträd” märkts med blå snitsel och id-nummer. Sammantaget har 49 träd märkts ut. Träden har givits koordinater med hjälp av handhållen GPS (Garmin GPSMAP 66sr, Multi band). Trädens omkrets mättes i brösthöjd (130 cm), närmare bestämt på det smalaste stället i eller under brösthöjd. Eventuellt utmärkande karaktärer, oftast kopplade till biologisk mångfald, noterades. Exempelvis bohål, rik lavpåväxt, solexponerad stam.

Ett tiotal träd som inte tillhör ovanstående kategorier men som ändå har värde för biologisk mångfald har snitslats gult men inte givits koordinater eller id-nummer.

Definitioner

Vid inventeringen har Naturvårdsverkets definition på ”särskilt skyddsvärda träd” använts. Enligt Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd - Mål och åtgärder 2012-2016 (Rapport 6946, Naturvårdsverket 2012) avses med särskilt skyddsvärda träd: Jätteträd, mycket gamla träd och grova hålträd av naturligt förekommande trädslag.

Särskilt skyddsvärda träd:

Jätteträd: Levande eller döda träd som är grövre än en meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd.

Mycket gamla träd: Levande eller död gran, tall, ek och bok som är äldre än 200 år. Övriga trädslag som är äldre än 140 år.

Grova hålträd: Levande eller döda träd som är grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd, med utvecklad hålighet i huvudstammen.

Naturvärdesträd:

Det finns förstås många skyddsvärda träd som inte uppfyller kriterierna för ”särskilt skyddsvärda träd” men som ändå påtagligt bidrar till biologisk mångfald och bör sparas i de flesta exploateringssammanhang. Beteckningen ”naturvärdesträd” brukar användas för dem även om begreppet ofta används brett och då innefattar även ”särskilt skyddsvärda träd”. Äldre träd av till exempel alm, ask, rönn, oxel, asp och sälg uppfyller endast sällan kriterierna för ”särskilt skyddsvärda träd” men de utgör en biologisk bristvara och bör betraktas som ”naturvärdesträd” och sparas.

Det finns många olika definitioner på naturvärdesträd och enligt Svensk standard för naturvärdesinventering – NVI, SS 199000:2023 är ett naturvärdesträd helt enkelt ett ”träd med särskild betydelse för biologisk mångfald”. I den här inventeringen ska naturvärdesträden betraktas som träd som inom något eller några få decennier kan utvecklas till ”särskilt skyddsvärda träd”.

Även de rödlistade och hotade arterna ask och skogsalm med en stamdiameter på 20 cm eller mer i brösthöjd har inventerats. Endast ask förekommer med tillräcklig dimension och 29 exemplar noterades. Ask intar en särställning genom att vara den enda hotade trädarten i inventeringen.

Av inventeringens registrerade träd har de flesta fotograferats och finns tillgängliga på digital länk: https://1drv.ms/a/s!AkOHW42MGyIShvRscvtBHrRs8mq6HA

Resultat/diskussion

Området är starkt påverkat av produktionsskogsbruk men under inventeringen noterades ändå 10 ”särskilt skyddsvärda” träd och 10 ”naturvärdesträd” som inte är ask. Resterande 29 träd som inventerats utgörs av ask varav de allra flesta är koncentrerade kring det lilla torpet Trädgårdstorp. Ingen skogsalm med en stamdiameter större än 20 cm i brösthöjd hittades, endast unga skott och enstaka unga träd.

Områdets två mest anmärkningsvärda träd utgörs av en sälg (nr 3) och en asp (nr 5). Sälgen är mycket grov, nästan 3,5 m i omkrets, den hyser flera fruktkroppar av en flerårig vedhård ticka som troligen är eldticka, insektsgnag förekommer liksom död ved. Den växer solitärt mellan en stenmur och väg 823 i norr. Aspen har uthackade bohål där koltrast häckade 2023 liksom savflöde med bålgeting samt stamskador med död ved.

Uthackade bohål noterades på 10 träd, samtliga asp. Hålen visar på hackspettsaktivitet. Större hackspett förekommer med säkerhet i området och kanske även spillkråka. Övergivna bohål tas snabbt i bruk av många andra fåglar, fladdermöss, ekorrar med flera och spelar därmed en viktig roll för områdets biologiska mångfald.

På en stor del av de registrerade träden förekommer insektsgnag av olika slag. På områdets äldsta och grövsta sälgar syns till exempel gnag efter myskbockslarver. På död askved syns spår efter askbastborrar.

Förutom ”särskilt skyddsvärda träd” och ”naturvärdesträd” har ask och skogsalm med en brösthöjdsdiameter av minst 20 cm inventerats. Skälet till det är att ask och skogsalm är trädarter som sedan några decennier är hårt drabbade av svampsjukdomar som hotar att kraftigt försvaga bestånden i hela landet.

På grund av sjukdomsangreppen har båda arterna förts upp på den nationella rödlistan. Skogsalm i kategorin CR (akut hotad) och ask i kategorin EN (starkt hotad). Skogsalm tycks vara hårdast utsatt och almsjuka drabbar träd med en diameter grövre än ca 10 cm i brösthöjd. Träden kan dö inom några veckor efter smitta. Smitta sker via rotkontakt eller via skalbaggen almsplintborre.

Ask drabbas av askskottsjuka och både unga skott och äldre träd kan dö. Men här och var ses friska eller delvis friska träd tillsammans med döda träd vilket antyder att motståndskraftiga individer finns. Inventeringen genomfördes under senvintern/våren då träden ännu inte lövats vilket gjort det svårt att bedöma trädens sjukdomsstatus. Några askar är dock tydligt påverkade av askskottsjukan medan några ger intryck av att vara helt friska.

Förutom de 49 träd med höga naturvärden som registrerats och blåsnitslats i den här inventeringen hyser inventeringsområdet andra träd och trädmiljöer som också bör behandlas med försiktighet och som bör sparas där det är möjligt. Flera aspkloner med inslag av äldre och ibland ganska grova träd finns spridda i området och är viktiga för många fjärilar, skalbaggar, mossor, vedsvampar och lavar till exempel. Sälgar växer ofta ensamma och är även som unga viktiga för bin, humlor och andra insekter genom att vara en av vårens tidigaste pollenkällor. Unga askskott förekommer här och var i inventeringsområdet och unga skott av skogsalm förekommer i nordväst. Friska exemplar av dessa bör så långt det är

möjligt sparas för att öka chansen att någon eller några av dessa i framtiden utvecklar motståndskraft mot svampsjukdomarna.

Ett tiotal ersättningsträd som inte uppfyller kriterierna för att registreras i inventeringen har snitslats gult och kan fungera som exempel i fält på övriga träd som är värda att ta hänsyn till.

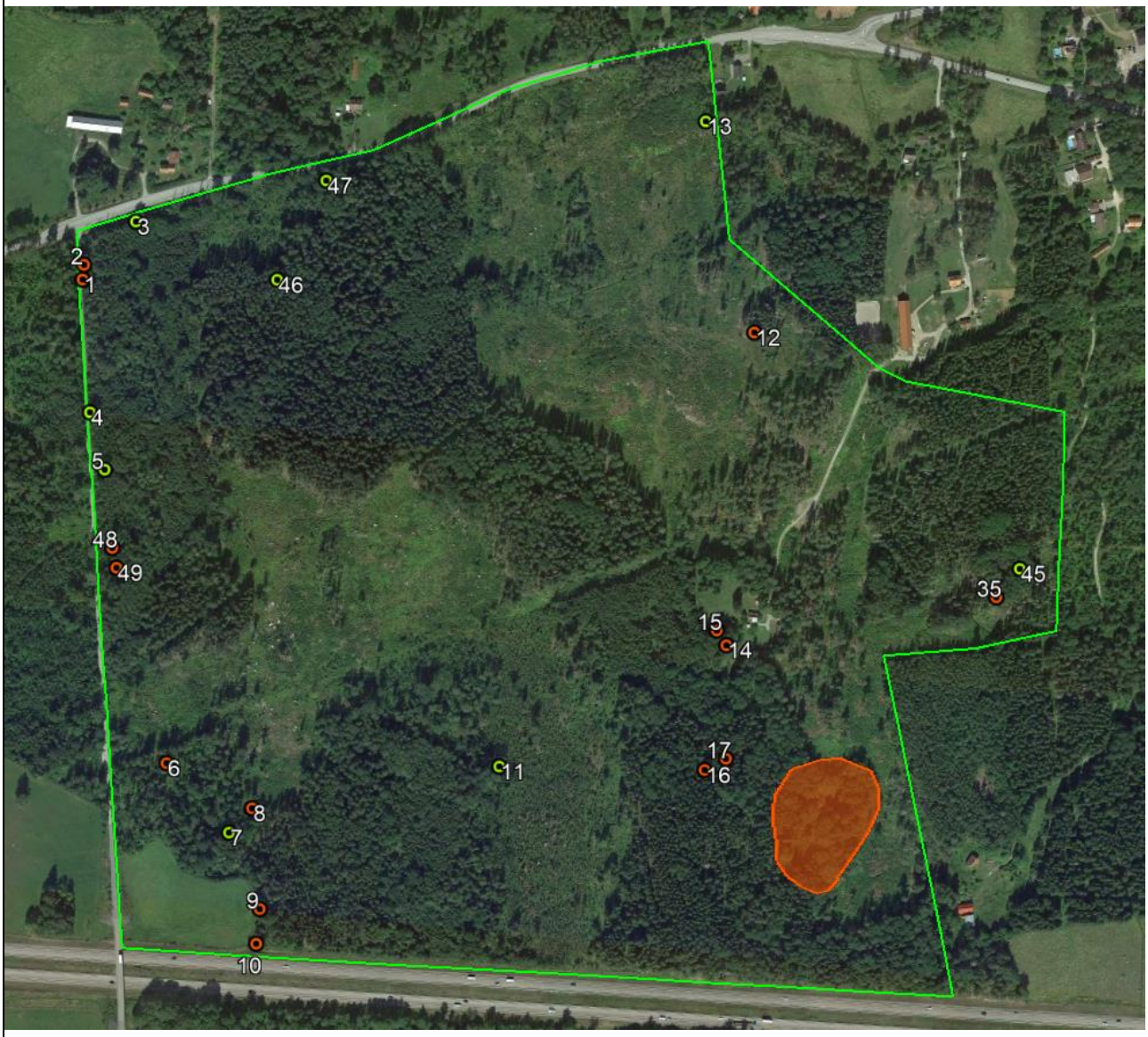

Karta 1. Inventeringsområdet med ”särskilt skyddsvärda” träd markerade med ljusgrön prick och naturvärdesträd med orange prick. Alla träd har ett id-nummer. Orange område i sydost markerar tät förekomst av skyddsvärda träd – se högupplösta karta 2 nedan.

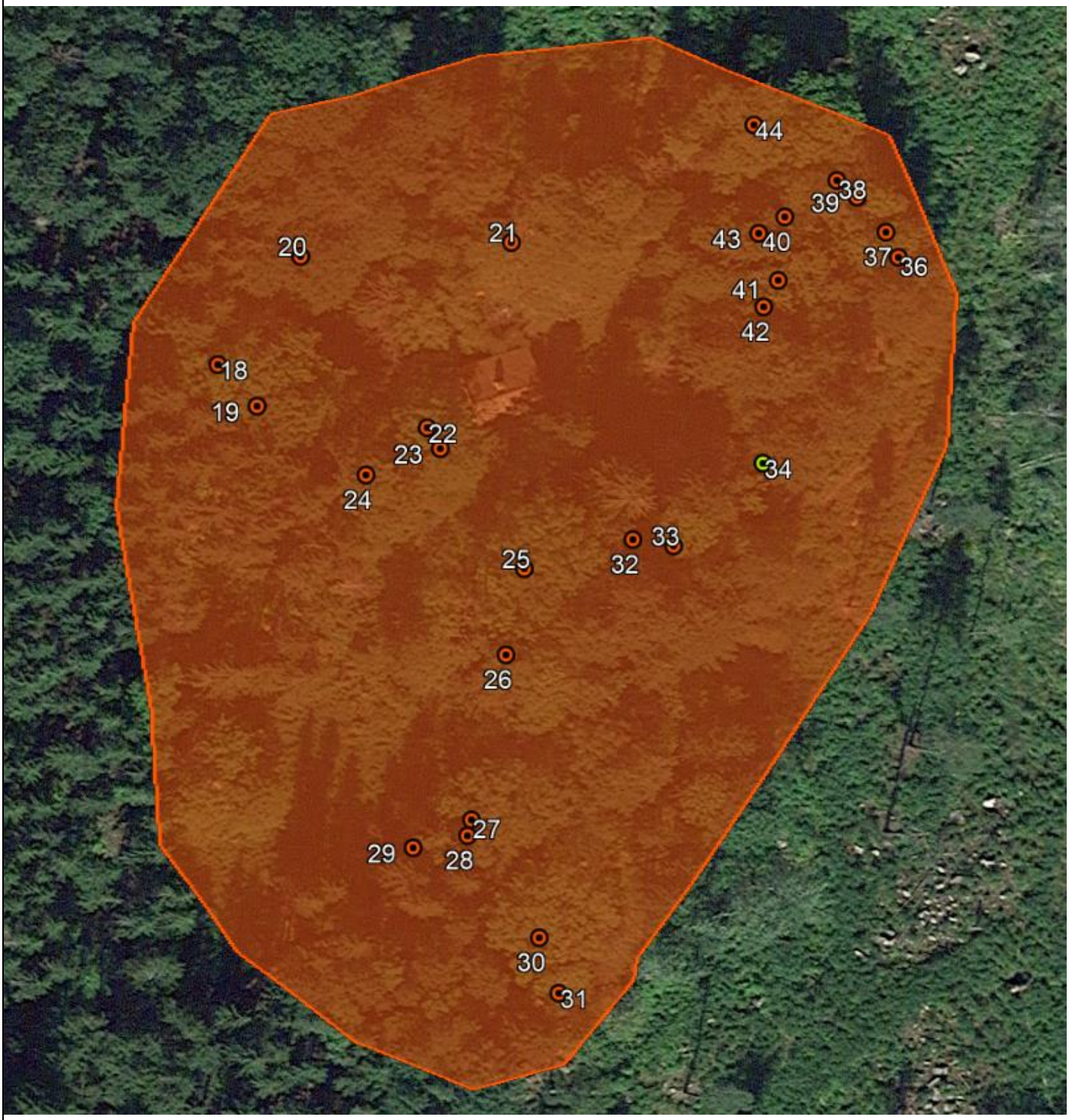

Karta 2. Område kring Trädgårdstorp med tät förekomst av skyddsvärda träd – i huvudsak ask.

Litteraturförteckning

Naturvårdsverket. Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd, Mål och åtgärder. Rapport: 6496. Naturvårdsverket 2012.

PM Inventering av naturvärdesträd – Neglingedepån Nacka kommun, Pro Natura, 2023.

Adoxa Naturvård, Naturvärdesinventering – NVI, Trädgårdstorp, Örebro kommun, 2023.

https://www.artdatabanken.se/arter-och-natur/naturtyper/skog/skyddsvarda-trad/

Carlsson, Åke, Nils Forshed och Eva-Lena Larsson. 2007. *Gastekar och Väckefuror – Träd med historia*. Arnica

Carlsson, Åke och Tore Hagman.2002. *Gamla ekar.* Författarnas eget förlag.

Per Eliasson: *Skog, makt och människor - en miljöhistoria om svensk skog 1800 - 1875*.

Rödlistade arter i Sverige, Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU, Uppsala, 2015.

Sundberg S m fl, Värdväxters betydelse för andra organismer – med fokus på vedartade värdväxter, Artdatabanken, SLU, 2019.

Bilagor

Bilaga 1: Trädförteckning – digitalt excelark.

Särskilt skyddsvärt träd. En hålasp som blåsnitslats och fått id-nummer 5.